

Проведене дослідження щодо необхідності визначення поняття, видів і ознак господарської страхової діяльності дозволяє зробити наступні **висновки**:

– страховій діяльності притаманні всі ознаки господарської діяльності;

– страхова господарська діяльність в залежності від мети її здійснення, класифікується на дві групи/ два види: 1) страхова комерційна діяльність (підприємництво); 2) страхова некомерційна діяльність;

– особливістю страхової діяльності будь-якого виду (страхової комерційної та страхової некомерційної) є поєднання приватних і публічних ознак при її здійсненні.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку полягають у розробці цілісної науково – обґрунтованої теорії господарської страхової діяльності.

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // Офіційний вісник України. – 2003. – №11. – ст. 462. 2. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №1. – ст. 1. 3. Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР "Про страхування" // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №18. – Ст.78. 4. Тимчасове Положення "Про товариство взаємного страхування" затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 1 лютого 1997 року №132 // Офіційний вісник України. – 1997. – №6. – Ст.65. 5. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 17 червня 2003 року № 157 "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку у сфері громадського харчування і побутових послуг, гармонізованих з міжнародними стандартами" // Інформаційно-аналітична система "Ліга – закон". 6. Наказ Міністерства фінансів України від 28 грудня 2009 року №1541 "Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 "Подання фінансової звітності" // Офіційний вісник України. – 2010 р. – № 7. – стор. 211. – ст. 352. 7. Наказ Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 року №87 "Про Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 "Звіт про рух грошових коштів" // Офіційний вісник України. – 1999 р. – № 25. – стор. 349. 8. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена Постановою Правління Національного банку України від 27 грудня 2007 року № 480 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 5. – стор. 18. – ст. 125. 9. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена Постановою Правління Національного банку України від 7 грудня 2004 року № 598 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 52. – том 1. – стор. 336. – ст. 3456. 10. Бельх В. С., Кривошеєв І. В. Страховое право. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА*М), 2002. – 224 с. 11. Біленчук Д.П., Біленчук П.Д., Залетов О.М.,

Клименко Н.І. Страховое право України. – К.: Атіка, 1999. – 368 с. 12. Вобль К.Г. Основы экономики страхования. – М.: Анкил, 1993. – 228 с. 13. Граве В.К., Лунц Л.А. Страхование. – М.: Госюриздат, 1960. – 176 с. 14. Енциклопедія страхування визначає страховий захист – як економічні, перерозподільні відносини, які складаються в процесі запобігання і відшкодування збитків, заподіяних конкретним об'єктам страхування // Енциклопедія страхування. – К. – УАФР, 2008 р. – 650 с. 15. Ермилов В. вказує, що історія створення і існування товариств взаємного страхування на терені сучасної України бере свій початок з жовтня 1899 року, коли в м. Одесі було створено перше товариство взаємного страхування "Одеське товариство взаємного страхування фабрикантів та ремісників від нещасних випадків з їх робітниками і службовцями" // Ермилов В. История и перспективы страхования от несчастных случаев (медицинский аспект) // Финансовые услуги. – 1998. – №5-6. – С.66-69. 16. Ефимов С.Л. Энциклопедический словарь. Экономика и страхование. – М.:Церих-ПЭЛ, 1996. – 528 с. 17. Идельсон В.Р. Страхование право. (лекции читанные в С.-Петербургском Политехническом Институте на Экономическом Отделении, Страховой подотделе в 1907г.). – М.: Анкил, 1993. – 96 с. 18. Короткий словник страхових термінів / Укладачі: Т.А.Ротова, Л.О.Заволока, Т.Є.Терещенко. – К., 1997. – 63 с. 19. Манэс А. Основы страхового дела (Пер.с нем. М.П.Побединского) / под ред. М.И. Ушакова. – С.Пб.:Изд-е М.В.Кечеджи-Шаповалова, 1909. – 173с. 20. Пацурия Н. Б. Страхование право України : навч. посіб. / М-во освіти і науки України / Н. Б. Пацурия. – К. : Юрінком – Інтер, 2006. – 175 с. 21. Пацурия Н.Б. Концептуальні засади страхування: функції та принципи (правовий аналіз) // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – №12. – с.89-98. 22. Пацурия Н.Б. Правила страхування як основна правова форма закріплення умов добровільного страхування // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1998. – №7. – с.14-17. 23. Пацурия Н.Б. Правове регулювання страхової справи в Україні (організаційно-правовий аспект): Дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2000. – 217 с. 24. Пацурия Н.Б. Страхование право України: Навч. посібник / Н.Б. Пацурия. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 176 с. 25. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: Національна доповідь / К.О. Ващенко, З.С. Варналій, В.Є. Воротін, В.М. Геєць, Е.М., Кужель О. В., Лібанова та ін. – К., Держкомпідприємництво, 2008. – 226 с. 26. Рабинович П. М. Соціальна сутність прав людини: у світлі погребового підходу // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 1. – С. 3-14. 27. Серебровский В.И. Страхование. – М.: Финиздат НКФ СССР, 1927. – 144 с. 28. Страхование дело / под ред. Рейтмана Л.И. – М.:Банковский и биржевой научно-консультационный центр, 1992. – 524 с. 29. Страхування / під ред. Осадець С.С. – К.: КНЕУ, 1998. – 512 с. 30. Шахов В.В. Введение в страхование. Экономический аспект. – М.: Финансы и статистика, 1992. – 192 с. 31. Шахов В.В. Страхование – М.: ЮНИТИ, 1997. – 311 с. 32. Шиминова М.Я. Основы страхового права России. – М., 1993. – 178 с. 33. Щербина В.С. Господарське право : підручник / В.С.Щербина. – 4-те вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 640 с.

Надійшла до редколегії 07.06.10

А. Лисенко, канд. юрид. наук, доц.

МІЖНАРОДНА СПІЛЬНОТА В БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ

У статті розглядаються актуальні питання боротьби з корупцією шляхом узагальнення міжнародного досвіду і внесення відповідних змін в національне законодавство, відповідно до: "Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією", Конвенції Ради Європи "Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом".

Ключові слова: корупція, корупційний злочин, відповідальність за корупційні діяння, вимогання, публічна посадова особа, член представницького органу, посадова особа міжнародних організацій, іноземний арбітр, фінансові злочини, спеціальні органи, екстрадиція злочинців.

В статье рассматриваются актуальные вопросы борьбы с коррупцией путем обобщения международного опыта и внесения соответствующих изменений в национальное законодательство, в соответствии с: "Криминальной конвенцией о борьбе с коррупцией", Конвенции Совета Европы "Об отмывании, поиске, аресте и конфискации доходов, полученных преступным путем".

Ключевые слова: коррупция, коррупционные преступления, ответственность за коррупционные деяния, вимогання, публичное должностное лицо, член представительского органа, должностное лицо международных организаций, иностранный арбитр, финансовые преступления, специальные органы, экстрадиция преступников.

In the article the pressing questions of fight are examined against a corruption by generalization of international experience bringing of corresponding changes in a national legislation, in accordance with: "Criminal convention about a fight against a corruption", Convention of CE "About washing, search, arrest and confiscation of profits, got a criminal way".

Keywords: corruption, corruption crime, responsibility for corruption acts, shakedown, public public servant, member of representative organ, public servant of international organizations, foreign arbiter, financial crimes, special organs, extradition of criminals.

Боротьба з корупцією є актуальною не тільки для України, але й для інших держав світу. Корупція в державі загрожує правопорядку, демократії, правам і свободам людини, негативно впливає на установлені в державі моральні засади чесності та соціальної справедливості, на стабільність системи державного управління та економічний розвиток держави в цілому. В Україні коруп-

ція досягла найвищого свого рівня, оскільки в інформаційних новинах самі високопосадовці відверто говорять, що українці змушені "плати", тобто давати хабарі за те, щоб було прийняте правомірне рішення у справі. Це вже межа чи вже поза межею здорового розуму чи розуміння подій, які відбуваються в державі.

Подолати це явище в одній окремо взятій державі практично неможливо, тому міжнародна спільнота стала об'єднувати свої зусилля, щоб більш успішно протистояти цим явищам. У 2003 році держави-члени Ради Європи прийняли **"Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією (ETS 173)"** та додатковий протокол до даної конвенції у 2006 році (ETS 191), які ратифіковані Верховною Радою України (*Дивись Закон України №252-V(252-16) від 18.10.2006 р. – ВВР, 2006. – N50. – Ст.497-498*).

Згідно із Конвенцією, в національному законодавстві кожної держави має бути передбачена кримінальна відповідальність за умисне обіцяння, вчинення, пропонування, надання, або вимагання чи одержання будь-якою особою, прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-яким посадовим особам, для них особисто чи для інших осіб, з метою заохочення їх до виконання чи невиконання своїх службових обов'язків, або прийняття пропозиції чи обіцянки надання будь-якої переваги з метою виконання чи невиконання ними своїх службових обов'язків. При цьому термінологічне поняття **"посадової особи", суб'єкта злочину**, увібрало в себе змістове визначення "державного службовця", "публічної посадової особи", "мера міста", "міністра" чи "судді", відповідно до національного законодавства конкретної держави, а термін "суддя" в європейському законодавстві – включає і посади прокурорів та осіб, які обіймають посаду судді. У випадку судового переслідування державної посадової особи іншої держави – переслідуюча держава може застосовувати визначення посадової особи тільки у тій мірі, у якій це визначення відповідає національному законодавству особи, яка переслідується.

Змістовне поняття **"юридична особа"** (також *суб'єкт злочину*) означає будь-яке утворення, яке має такий статус за чинним національним законодавством, за винятком держав або державних органів, які здійснюють такі владні повноваження, а також міжнародних міждержавних організацій.

Окрім того, за аналогічні дії кримінальна відповідальність має бути передбачена і для членів національних представницьких органів, які здійснюють законодавчі чи виконавчі повноваження, а також іноземних державних посадових осіб та осіб, що є членами будь-якого представницького органу, який виконує законодавчі або виконавчі функції у будь-якій іншій державі.

Кримінальна відповідальність передбачена також і за умисне надання під час здійснення підприємницької діяльності обіцянки, пропонування, вимагання, дачі чи одержання, прямо чи опосередковано, будь-якої неправомірної переваги будь-яким особам, які обіймають керівні посади у приватних підприємствах або працюють на них у будь-якій якості, для них особисто чи для інших осіб, з метою заохочення їх до виконання чи невиконання наданих їм повноважень на порушення їхніх обов'язків.

Окрім того, кожна держава, яка підписала дану Конвенцію, самостійно еживає законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення кримінальної відповідальності за вищевказані корупційні дії щодо:

– посадових осіб міжнародних організацій, якщо в них задіяна будь-яка посадова особа або інший співробітник, який працює за контрактом чи за змістом положень **про персонал**, будь-якої міжнародної чи наднаціональної організації чи органу, членом якого є відповідна Сторона, та будь-якою відрядженою чи не відрядженою особою, яка здійснює повноваження, що відповідають повноваженням таких посадових осіб або співробітників;

– членів міжнародних парламентських асамблей за корупційні дії, якщо в них задіяні будь-які члени парламентських асамблей міжнародних або наднаціональних організацій, членом яких є відповідна Сторона;

– суддів і посадових осіб міжнародних судів, якщо в них задіяні будь-які особи, що обіймають посаду судді, або посадові особи будь-якого міжнародного суду, юрисдикцію якого визнала відповідна Сторона;

– кримінальної відповідальності за умисне вчинення, обіцяння, пропонування чи надання прямо або опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-якій особі, яка заявляє чи підтверджує, що вона може за винагороду зловживати впливом на прийняття рішень будь-якою вище вказаною особою, незалежно від того, чи така неправомірна перевага призначена для неї особисто чи для іншої особи, а також вимагання, одержання або прийняття пропозиції чи обіцянки надання такої переваги за винагороду незалежно від того, чи такий вплив дійсно здійснюється, чи призводить до бажаного результату.

Водночас держави-члени Ради Європи, які підписали дану Конвенцію, спрямовують свої зусилля і на боротьбу з відмиванням доходів, одержаних від корупційних злочинів, з урахуванням п.1-2 ст.6 Конвенції Ради Європи **"Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом"** (995-029) (ETS 141).

Також кожна держава зобов'язалась активно протидіяти фінансовим злочинам, впроваджуючи такі законодавчі та інші заходи, які можуть бути необхідними для встановлення кримінальної відповідальності у своєму національному законодавстві за нижченаведені умисні дії чи бездіяльність з метою вчинення, приховування чи маскування корупційних злочинів. Зокрема, щодо випускування чи використання рахунку або будь-якого іншого облікового документа чи запису, що містить недостовірну чи неповну інформацію, або ж не оформлення чи незаконне оформлення запису про плату.

Сторони також зобов'язались увести в своє національне законодавство кримінальну відповідальність за допомогу у вчиненні чи підбурюванні до вчинення будь-якого із кримінальних злочинів, передбачених цією Конвенцією, а також визнати у своєму національному законодавстві підсудними кримінальні злочини, якщо:

а) злочини вчинено повністю або частково на її території;

б) злочинець є її громадянином, посадовою особою чи членом одного із її національних представницьких органів;

в) злочини вчинено однією із її посадових осіб чи одним із членів її національних представницьких органів.

Окрім запровадження кримінальної відповідальності для фізичних осіб, Сторони також домовились і про відповідальність юридичних осіб за передбачені цією Конвенцією кримінальні злочини, а саме: дачу хабара; зловживання впливом та відмивання доходів, вчинених на їхню користь будь-якою фізичною особою, яка діяла незалежно, або як представник того чи іншого органу юридичної особи, та яка обіймає керівну посаду у цій юридичній структурі, із використанням: представницьких повноважень даної юридичної особи; чи повноважень приймати рішення від імені юридичної особи; чи повноважень здійснювати контроль за діяльністю юридичної особи; за залучення такої фізичної особи до вищезазначених злочинів у якості співучасника чи підбурювача. При цьому, відповідальність юридичної особи за фінансові та корупційні злочини, не виключає кримінального переслідування фізичних осіб, які вчиняють кримінальні злочини, передбачені Конвенцією, підбурюють до них або беруть у них участь.

З огляду на тяжкий характер кримінальних злочинів, передбачених даною Конвенцією, кожна Сторона зобов'язалась запроваджувати ефективні, адекватні та стримуючі кримінальні та некримінальні санкції й заходи, а у разі вчинення таких злочинів фізичними особами – позбавлення волі із подальшою можливістю екстрадиції. Також кожна Сторона вживає законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення можливої конфіскації чи вилучення засобів вчинення кримінальних злочинів і доходів, отриманих від злочинної діяльності, чи власності, вартість якої відповідає таким доходам.

Враховуючи загрози, які несе корупція державними інтересам, та з метою підвищення ефективності боротьби з цими явищами, Сторони вважають, що у структурі органів, які здійснюють боротьбу зі злочинністю, мають бути створені спеціальні органи, які повинні мати необхідну самостійність, згідно з основоположними принципами правової системи кожної держави, бути укомплектованими відповідно підготовленим персоналом, мати фінансові ресурси, достатні для виконання поставлених завдань, та здійснювати свої функції ефективно і без будь-якого не виправданого тиску з боку національних владних органів. Конвенцією передбачається створення відповідних умов співпраці національних державних органів та спеціальних органів по боротьбі з корупцією. Органи державної влади чи будь-які посадові особи, відповідно до національного законодавства, повинні з власної ініціативи повідомляти спеціальні органи по боротьбі з корупцією про випадки корупційних діянь чи про достатні підстави вважати, що в діях певних осіб є ознаки корупційних злочинів, передбачених цією Конвенцією, а також на запит спеціальних органів надавати будь-яку необхідну інформацію.

Держави зобов'язались визначити заходи, які сприяють збиранню необхідної інформації та відповідних доказів скоєного злочину, а також конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом. До таких заходів, передбачених національним законодавством, відносяться:

- застосування спеціальних слідчих методів, які забезпечують можливість встановлювати, вистежувати, заморожувати та арештовувати засоби та доходи, отримані корупційним шляхом, чи власності, вартість якої відповідає таким доходам;
- суддям або іншим компетентним органам надати право виносити постанови про доступ до банківської, фінансової чи іншої комерційної інформації або про вилучення такої інформації, при цьому банківська таємниця не може перешкоджати здійсненню цих заходів;
- передбачити заходи належного та ефективного захисту помічників правосуддя – тих, хто повідомляє про кримінальні злочини або в інший спосіб співпрацює з органами слідства, а також свідків, які дають показання стосовно цих злочинів.

Ефективність боротьби з корупцією та організованою злочинністю неможлива без тісної співпраці між державами, яка ґрунтується на основі міжнародних договорів про співробітництво у кримінальних справах чи взаємних домовленостей про допомогу у розслідуванні кримінальних злочинів чи переслідуванні злочинців. Взаємна допомога передбачає швидкі дії щодо запитів, що надходять від національних чи спеціальних органів, які відповідно до чинного законодавства, мають право розслідувати кримінальні злочини чи переслідувати злочинців. При цьому у наданні взаємної правової до-

помоги може бути відмовлено, якщо, на думку запитованої Сторони, задоволення запити може зашкодити її основоположним інтересам, національному суверенітету, національній безпеці чи громадському порядку. Водночас, сторони не можуть застосовувати правило таємниці банківських операцій, як підставу для відмови у співробітництві. Якщо це передбачено національним законодавством, то Сторона, яка запити, може вимагати, щоб запит про зняття банківської таємниці, скріплювався дозволом відповідного судді чи іншого судового органу, включаючи і державних обвинувачів, що займається розслідуванням даної кримінальної справи.

Міжнародне співробітництво передбачає й екстрадицію злочинців. Відповідно до п.2 ст.27 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, Сторона, що отримує запит про екстрадицію іншої Сторони з якою вона не має чинного договору про екстрадицію, може вважати цю Конвенцію правовою основою для видачі злочинців, а у стосунках між собою визнавати кримінальні злочини такими, що тягнуть екстрадицію. Екстрадиція може здійснюватись і відповідно до чинного національного законодавства запитованої Сторони чи взаємних договорів, якими може бути передбачена відмова у екстрадиції виключно на підставі громадянства правопорушника, або ж коли запитована Сторона вважає, що вона має юрисдикцію над таким злочинцем і може передати справу до своїх компетентних органів для переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні корупційного злочину. Також Сторони без попереднього запити, можуть надіслати одна одній інформацію про виявлені факти, якщо вони вважають, що повідомлення такої інформації може допомогти іншій Стороні у порушенні чи проведенні розслідування кримінальних злочинів, визначених цією Конвенцією.

Додатковим протоколом до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією передбачається впровадження в національне законодавство держав кримінальної відповідальності **"арбітра"**, **"іноземного арбітра"** (особи, яка в силу арбітражної угоди запрошена винести рішення, яке має обов'язкову юридичну силу у арбітражному спорі), **"присяжного засідателя"** – (особи, яка діє як член колегіального органу, або має визначити вину обвинувачуваної особи у ході судового процесу) за умисне обіцяння, пропонування чи надання будь-якою особою, прямо чи опосередковано, будь-якої неправомірної переваги арбітру, який здійснює свої функції відповідно до арбітражного законодавства даної Сторони, для нього особисто чи для інших осіб, з метою заохочення його до виконання чи невиконання своїх функцій; за умисне вчинення, вимагання чи одержання арбітром, який здійснює свої функції відповідно до арбітражного законодавства Сторони, прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги, для нього особисто чи для інших осіб, або прийняття пропозиції чи обіцянки надання такої переваги з метою виконання чи невиконання ним своїх функцій.

Таким чином, лише об'єднавши зусилля міжнародної спільноти шляхом вдосконалення національного та міжнародного законодавства, створення на національному та міжнародному рівнях спеціалізованих структур, які фінансово, матеріально-технічно та професійно забезпечені всім необхідним – можна сподіватись на ефективну боротьбу з корупцією та організованою злочинністю.

Надійшла до редколегії 07.06.10